

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на **проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов**

на тема:

ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ - РЕТРОСПЕКЦИЯ, СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ

в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление

1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика),

научна специалност:

доц. д-р Данаил Данов

Предложеният от проф. Ангелов труд предизвика интереса ми поне по-четири причини: първо, защото като специалист, обучаващ бъдещи учители на предучилищно ниво, тази дисертация ми дава възможност да се запозная с обобщението на една кариера, посветена на тази проблематика. Второ, защото сред различните очертани параметри на изследването авторът засяга и теми като **педагогическа компетентност, информационно взаимодействие и комуникативната компетентност**-неща, към които отдавна проявявам задълбочен изследователски интерес; трето, защото с проф. Ангелов работим заедно в редица програми и дисциплини, и за мен запознаването с този анализ е отлична възможност да проверя до каква степен „гребем“ в една посока; четвърто, защото като гражданин на тази страна, като работещ в системата на образованието, намирам темата на труда за изключителна важна, актуална и дискуссионна. Още в увода открих твърдения, които смея да кажа – СПОДЕЛЯМ. Тезата, относно *„програмната“ литература, декларираща нови подходи, но извършваща по-скоро козметични и/или - често - терминологични промени*“, приемам и като своя; това се отнася и за изводите за **играта**, или по-скоро **за лошата игра**, за която проф. Ангелов говори, тъй като ИГРАТА е основно средство, както за забавление, така и за възпитание, социализация, учене и развитие: необходимостта от нея се коментира през вековете и отдавна е доказано, че хората и техните деца ИЗПИТВАТ потребност да играят, но не ЛОШИ ИГРИ; приемам напълно парадокса, посочен от автора, относно противоречието **„повече информация и знания, по-добре усвоени компетенции“**; съгласен и съм и относно ВРЪЗКАТА **„демографска ситуация – пазар на труда – образование“**, пряко влияеща на изхода: висше образование.

В този смисъл приемам като ясно формулирана целта на труда: **анализ на теоретико-приложните педагогически аспекти в трудовете на Е.Петрова и Д.Димитров**, като основни за развитие на българските учители в предучилищна възраст, още повече като се имам предвид и още една теза на автора - проф. Ангелов - че поради недостатъчно владение на чужди езици, мнозинството от българските педагози стъпват именно върху теоретичното наследство, оставено от посочените учени.

Тази посока на анализа очертава ясно и поставените от автора на дисертационния труд задачи:

1.Историческите аспекти в развитието на предучилищната педагогика през анализирания период чрез трудовете на Е.Петрова и Д.Димитров.

2.Анализ на теоретичните аспекти при обособяването на основните парадигми в предучилищното образование.

3.Анализ на взаимовръзките между играта, културата, социалната динамика, педагогическото взаимодействие, социалната информация чрез трудовете на Е.Петрова и Д.Димитров.

4.Анализ на социалния контекст на педагогическите взаимодействия – реч, информация, комуникативна компетентност чрез трудовете на Е.Петрова и Д.Димитров.

От представения в Първа глава анализ намирам за ключови избраните от проф. Ангелов тези на Виготски относно интернализацията на знанията (когнитивното процеси, водещи до формиране на умения и положителни нагласи, както и тези на Пиаже, за асимилацията, като „начин за приспособяване на нещо, на което ни учат, в нещо, което можем и желаем да правим“. Тези, които отговарят на постулатите на теорията за множествената интелигентност на Хауърд Гарднър и помагат по-добре да се разбират **различията** между децата/хората, техните уникалност и потенциал, заложен във всеки човек, и обособяващ:

- Лингвистичната интелигентност;
- Логико-математическа интелигентност;
- Музикална интелигентност;
- Телесно-кинестетическа интелигентност;
- Пространствена интелигентност;
- Интерперсонална интелигентност;
- Интраперсонална интелигентност;
- Екологична интелигентност

Приемам за много точно премерен „умерения оптимизъм“, както се изразява проф Ангелов, свързан с прилагането на критериалния подход, защото – поне за мен – е ясно, че без споделени критерии е трудно да съпоставяме и анализираме, но и също така, поподайки в примката на

критериите, често по-скоро анализираме една органична система - каквато са децата/хората- по-подобие на неорганичната, каквато са процесите.

Смятам, и че, асертивното поведение, за което говори проф. Ангелов, може да бъде цел-особено когато се стараем да създаваме приобщаваща среда, и тук си мисля, че към посочените три типа – асертивно, агресивно и пасивно, авторът може да добави и емоционалното, защото не рядко именно емоциите стават причина тази среда да не може да бъде трансформирана в приобщаваща.

Съгласен съм с анализа на проф. Ангелов, относно превръщането на „детската градина в малко училище“ (стр. 38), както и с констатацията му, че в Закона за предучилищното и училищното образование - в частта за предучилищното образование - липсва учебна или учебни програми, а е налице наредба за държавните образователните стандарти, които се превръщат в своеобразна програма.

Приемам и тезата относно подходите-психологически или педагогически - за формирането на личността на детето-това, че без ясна диференциация подходите се смесват и не става ясно какви точно цели се преследват- какъвто е случаят с не малко автори на програмни системи (стр. 42). А примерите, които авторът дава с Великобритания, цитиращи Лък могат да бъдат допълнени с примери от скандинавските страни, и разбира се САЩ, където училището е задължително от 6-годишна възраст и броят на учителите (както и тяхната квалификация) растат с изумителни темпове именно през последното десетилетие.

Особено внимание заслужава предложението от проф. Ангелов анализ, различен от традиционния (стр. 51), където представя взаимодействието между медийна компетентност, езикови способности, социални структури и изграждане на **комуникативна компетентност** на роден и чужд език. Тази посока позволява изследването на динамика на различни фактори и посоки, и мисля, че щеше да е още по-добре, ако авторът тук по-ясно бе дефинирал ключовите понятия – медийна компетентност и комуникативна компетентност, още повече, че самият той е писал доста за тях. Основателно посочва и редица имена – Лък, Коен, Forgev, които обаче не са посочени в библиографията.

Глава втора – в основата на главата заляга същността и ролята на играта за развитието на детето в предучилищна възраст. Познаването на Аргайл, като сериозен теоретик на играта, намирам за съвършено уместно: играта, като съчетание на цели, роли, правила, репертоар, окръжаваща обстановка. Уместна за мен и **аналогията между социалните правила, правилата в отношенията**, от една страна, и **правилата и отношенията в играта**, от друга, даващи, по думите на проф. Ангелов **ключа към осмислянето на детските отношения** и успешното поддържане на тези отношения от педагога в играта. Имам по-различно мнение относно тезата на Кр, Горанов, цитирам: “Когато в една наука, или научна област, в

понятийния и апарат започнат да навлизат понятия или термини характерни за други науки или научни области, то тази наука е в криза”. Не мисля, че тази теза следва да се абсолютизира, най-малкото защото днес сме свидетели на висока степен на интердисциплинарност в науката: съществуват редица нови науки и изследователски жанрове: физико-химия, биофикция, медийна педагогика и т.н., където - щем или не щем - основни понятия на дадена наука навлизат в други науки, без които тези науки трудно биха се обособили. И се радвам, че проф. Ангелов след твърдението на Кр. Горанов, още в следващото си изречение, критикува не приемането, а безкритичното приемане на понятийни системи от други науки.

Убеден съм в състоятелността на тезата за **Връзката на играта с различните социализиращи фактори**, „за това, че в предучилищна възраст социално-психологическите механизми на социализацията разкриват нови възможности за ефективното формиране на детската личност“.

В този смисъл и задачите на педагога, зад които застава проф. Ангелов, а именно:

1. Да проследява в творческата игра влиянието на социалната информация, която притежават децата, както и нейните източници.
 2. Да анализира вътрешногруповите процеси в момент на относителна изолация на групата за определен период от време.
 3. Да проследява интереса на децата, тяхната насоченост към определен сюжет на творческата игра и съответно ролята на социалната информация за това.
 4. Да анализира промените в структурата на играта и промените по отношение на ролите при въздействието на различни социализиращи фактори,
 5. Да следи периодично дали има конфликт между социалната информация, получена от социализиращите институции, и сензорната информация на децата.
- намирам за прецизно подбрани и работещи.

Приемам и тезата за „липсващото звено“- действия или типични, характерни черти на поведение, позволяващи на детето да опознае дадена социална роля. „Липсващото звено“, което помага за преодоляване на дилемата **самостоятелност – подчиненост**. В тази глава отново се появяват имена на автори, Фройд, Уолтърс, Л. Берковиц, У. Бронфенбренер, Ф. Фешбах, за които проф Ангелов говори и коментира, които обаче после липсват в библиографията.

Глава трета се спира на педагогическата компетентност и различните ѝ аспекти. Приемам основната теза, „затова, че детската градина (дълги години превръщана в „малко училище“), трябва да се освободи от такова обучение (каквото се предписва в традиционните

учебници и наложените програми) и да се възвърне към своята възпитателна същност. Съгласен съм с извода на автора, че „В настоящият момент образователната система не може да се отърси от все по-растящата диференциация на науката като се стреми да обхване все повече научни области. И че **Предучилищната педагогика** е тази която се превръща в своеобразен филтър при избягването на прекаленото задълбочаване към предметно-съдържателната страна на обучението. Както и това, че **Деца трябва да усвояват и съответните възможности за общуване, а в дейността им да се формира определена насоченост на детската личност.**

Без резерви приемам тезите, че учебното съдържание, предназначено за децата е :

- С подчертано академичен характер;
- Голямо по обем;
- В недостатъчна степен отчита възрастовите особености на децата и учениците;
- Подчинено предимно на изискването за запаметяване и възпроизвеждане на конкретни знания;
- Не позволява в голяма степен продуктивни връзки между отделни предмети или раздели;
- Не се опира достатъчно на личния опит на детето и ученика;
- Като цяло не е ориентирано към формиране на готовност за социализация в съвременното общество

По отношение на развитие на езика и речта, намирам за напълно подходща тезата, изтъквана от автор, че при децата от детската градина педагогът следва да държи сметка за двата основни момента:

1. Езикът като средство за комуникация;
2. Езикът като смисъл в дадения контекст

Към тях проф. Ангелов добавя още едно измерение, изцяло в контекста на реалностите на второто десетилетие на 21-ви век, а именно- „Езикът като средство за запознаване с културата на „другия“, който вече е част от нашата среда“.

Авторът отделя обстойно място и на различните видове стратегии, приложими при усвояването на език (или чужд език) от децата: когнитивна, метакогнитивна, комуникативна и социо-въздействаща. Не съм докрай убеден относно валидността на изводите по отношение на препоръчаните средства: книжки, комикси, рисувани книжки. Не че не смятам, че работят, но виждам и въздействието на образователните анимационни и компютъризирани игри, които смея да твърдя, децата предпочитат. Давам си сметка, че трудът е относно валидността на трудовете на Д. Димитров и Елка Петрова относно развитието на децата, но ми се струва, че присъстващите в заглавието на труда думи като **ТЕНДЕНЦИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПРОМЕНИ,** изискват

разглеждането на тези средства, които практиката при Петрова и Димитров все още не е в състояние да анализира.

В заключение: поздравявам автора проф. Ангелов за предложения труд, който намирам за актуален, логичен, концептуален и полезен. На базата на всичко изложено по-горе смятам, че този труд отговаря на изискванията за голям докторат.

В резултат на изведените научни постижения на проф.д-р Божидар Ангелов като утвърден в педагогическата общност колега със собствени позиции и отношение към педагогическата реалност, както и като автор, преподавател, практик, който работи активно за квалификацията на предучилищните педагози убедено ще гласувам с положителен вот присъждането на научната степен „доктор на науките” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика) на проф. д-р Божидар Михайлов Ангелов.

12.02.2019 г.

Изготвил рецензията:

.....
(доц. д-р Данаил Данов)